

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 4, Sayı 10, Kasım 2017, ss. 111-143.
Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 4, Issue 10, November 2017, pp. 111-143.
ISSN 2148-5704
DOI Number: 10.17822/omad.2017.74
Geliş Tarihi/Received: 11.10.2017 Kabul Tarihi/Accepted: 18.11.2017

MALATYA SANCAKTAR MEZARLIĞI'NDAKİ OSMANLI DÖNEMİ MEZAR TAŞLARI

The Gravestones Dated to the Ottoman Period in Sancaktar Cemetery in Malatya

Emine GÜZEL *

Özet: Yurdumuzun farklı bölgelerinde zengin örnekleriyle karşımıza çıkan ve üzerlerine işlenmiş olan yazı, süsleme ve başlıklarıyla tarih, edebiyat, sosyoloji ve sanat tarihi gibi pek çok alan için büyük önem taşıyan mezar taşları, yapıldığı dönemin düşünce yapısını, dil ve ifade özelliklerini günümüze taşımaları bakımından da dikkat çeken bir özelliğe sahiptirler. Bu açıdan geçmiş dönemlerde kullanılan isimler, kıyafetler, eşyalar, bazı toplumsal olay ve inanışlar gibi Türk kültürünün geçişini aydınlatan pek çok ipucunu Orhun Kitabeleri'nde, Selçuklu ve Osmanlı mezar taşlarında bulmak mümkündür. Türk sanatı tarihinde önemli bir yere sahip olan mezar taşları başta Hun Devleti olmak üzere Göktürk, Uygur, Karahanlı, Gazneli, Selçuklu ve nihayet Osmanlı Devleti gibi Türk devletlerinin hepsinde var olmuştur. Farklı form ve süslemelerle ölümlere duyulan saygı, ölen kişinin anısını yaşatmak, ölümden sonraki hayatın varlığına olan inanç ve kişinin kim olduğunun belirtilmesi gibi nedenlerle her dönemde varlıklarını sürdüren mezar taşları, Hunlarda ve Göktürklerde kurgan ve balbal, Selçuklularda mezar kitabesi, Osmanlılarda ise farklı formlardaki başlıklar şeklinde görülmüştür. Bu çalışmada Malatya'nın en eski mezarlıklarından biri olan ve zengin mezar taşı başlıklarıyla dikkat çeken Osmanlı dönemine ait çok sayıda mezarın yer aldığı ve yaklaşık 250 yıllık bir geçmişe sahip olan Sancaktar Mezarlığı ele alınmıştır. Mezarlık oldukça geniş bir alana sahiptir. Bu nedenle mezarlığın tamamının incelenmesi daha geniş kapsamlı bir çalışmayı gerektirdiğinden burada mezarlığın sadece güney bölümündeki mezar taşları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mezar taşı, kitabe, Osmanlı, Sancaktar, Malatya

Abstract: Tombstones, which are very important in history, literature, sociology and art history, with their writing, ornamentation and titles, which have come to our face with their rich samples in different regions of our country and which have been anticipated with their rich specimens, they have a feature. In this respect, it is possible to see many clues illuminating the past of Turkish culture such as names, clothes, articles, certain social events and beliefs used in the past periods in the Orhun inscriptions, Seljuk and Ottoman tombstones. The tombstones, which have an important place in the history of Turkish art, existed in all of the Turkish states such as Göktürk, Uyghur, Karahanlı, Gazneli, Seljuk and finally the Ottoman State. Tombstones that persist in their existence in every period, such as respect for the different forms and ornaments, to live the memories of the deceased person, to belief in the existence of life after death, and to whom the person is to be mentioned, and tombs in the Huns and Gokturks, tombs in the Seljuks, and headings in different forms in the Ottomans They were considered. In this study, the Sancaktar Cemetery, which is one of the oldest cemeteries of Malatya and has a history of about 250 years, in which many graves belonging to the Ottoman period, attracting attention with their rich gravestone titles, was researched. The cemetery has a very large area. For this reason, the examination of the entire cemetery requires a more extensive study, so here only the gravestones in the southern part of the cemetery were studied.

Key Words: Grave stone, inscription, Ottoman, Sancaktar, Malatya

Giriş

İçinde bulunulan dönem, sahip olduğu konum ve ekonomik seviye gibi nedenlerle farklı şekiller kazanan mezar taşı ve bunlara işlenmiş olan başlıklar, buldukları bölgede yaşayanların meslek ya da gruplarını, bunların hangi din ve mezhepten olduklarını belirtmesi

* (Dr.), Millî Eğitim Bakanlığı, e-mail: emineguzel2352@gmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0003-3344-6271

yönüyle bu alanda çalışma yapan araştırmacılara önemli bilgiler sunarlar. Bu önemli kültür varlıkları ayrıca ölenin cinsiyeti, ailesi, aşireti, nereli olduğu, işi ve mesleği, nerede, ne zaman ve nasıl öldüğü gibi birçok konuda bilgi verir.

Mezar taşları, mezarda gömülü olan kişilerin yanı sıra, zamanı ve zaman içinde onların başlarından geçen hadiseleri, kazandıkları zafer ve tarihleri,¹ statüleri, dertleri, korkuları, inançları, geride bıraktıkları bölge insanının duygu ve düşünceleri hakkında da birtakım bilgiler sunarlar.² Bununla birlikte mezar taşları yapıldıkları dönemin sanat eserlerini, sanat zevkini, örf ve âdetlerini ve sanata duyulan ilgiyi nesiller boyu aktaran,³ içerisinde kültür, tarih ve sanat hazinesi barındıran bir tür millî açık hava müzesi olarak da görülebilir.⁴ Bu özellikleriyle yazılı mezar taşları Türklerin yaşadığı topraklarda varlıklarını ölümsüzleştirdiklerinin güzel bir kanıtı olarak da kabul edilebilir.⁵

Türklerde mezar ve mezar taşı geleneğinin doğup gelişmesinin temelinde Türklerin ölümlerine saygı duymaları, onlara olan bağlılıkları ve atalarının öldükten sonra tekrar dirileceklerine olan inançları gibi etmenler bulunmaktadır. Türklerde mezar taşlarına verilen önem, kaynağını bu inanç ve düşünceden almış, bunu sembolleştirici en önemli eleman olarak da, plastik ve estetik değeri yüksek toplumsal yapıyla barışık, ulusal değerleri içinde barındıran mezar kitabeleri meydana getirmişlerdir.⁶

Ölümün insanları en çok etkileyen olaylardan biri olması nedeniyle insanlar inanç ve geleneklerin etkisiyle ölümden sonrası için inandıkları yaşam biçimini düzenleme gayretine yönelmiştir. Bu nedenle belli bir döneme ait örf ve âdetler, mezar taşı üzerine işlenerek sonraki nesiller için geçmişin birer vesikaları olmuşlardır.⁷ Dolayısıyla Türklerin neredeyse her döneminde var olan ve mimari üsluba paralel olarak özellikle Osmanlılar zamanında çeşitli sanatların yansıdığı eserler olarak karşımıza çıkan arşiv niteliğindeki bu mezar taşları sayesinde coğrafi isimler, müesseseler, meslek, sanat ve zanaatlarımız, meşhur kişiler ve aileleri gibi pek çok bilgiyi elde etmek mümkündür.⁸

Mezar taşlarına bazen bir ayet bazen bir hadis bazen de bir atasözü, vecize, şiir, nesir ya da dua işlenmiştir. Bunun yanı sıra insanlar dönemlerine göre güzel ifadeler, şiirler ve o dönemin felsefi özelliklerini yansıtan düşüncelerini, insanların ölüm karşısındaki hislerini, insanlardan beklentilerini ve öteki dünyada görmeyi umdukları şeyleri mezar taşı kitabelerinde dile getirmişlerdir. Bu özellikleriyle mezar taşları görünümleriyle ve söz konusu duygu ve düşüncelere tercüman olması işleviyle insanlara ölüm gerçeğini haykırarak, doğru, iyi ve güzel bir yaşam tarzının benimsenmesi gerektiğini hatırlatan birer vasıta olmuşlardır.

Ölüm kültürü her toplumda olduğu gibi İslam medeniyetinde de önemli bir yere sahip olmuştur. Bireyin ölümünden defnedilmesine, hatta definden sonra yapılacak olan işlemlere kadar birçok tören gelenek hâlini almıştır.⁹ Bu kültürün en güzel örneklerini Türklerde görmemiz mümkündür. Nitekim Anadolu'yu fetheden Türkler, bir taraftan mezarla ilgili önceki

¹ E. Naci, "Mezarlıklar" *Türk Yurdu*, Sayı 251, İstanbul 1965, s. 473.

² H. Yurttaş, "Erzurum'daki Mezar Taşlarından ve Vakfiyelerden Birkaç Örnek", *Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırma Sempozyumu Bildirileri*, Van 2000, Cilt IV, s. 138.

³ N. Açıkgöz, *Harput ve Civarı Taş Süslemeciliği*, Elazığ 1992, s. 1.

⁴ M. Önder, "Mezarlıklar ve Mezar Taşlarımız" *Türk Yurdu*, İstanbul 1956, Sayı 243, s. 621.

⁵ H.T. Dağlıoğlu, "İstanbul Mezar Taşları", *Yeni Türk Mecmuası*, Sayı 29, İstanbul 1935, s. 1839.

⁶ M. Haseki, *Plâstik Açından Türk Mezar Taşları*, İstanbul 1977, s. 11.

⁷ B. Karamağaralı, "Kültür Tarihimize Bakımdan Mezar Taşlarının Önemi ve İkonografisi", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 33.

⁸ Emine Güzel, Osmanlı Erkek Mezar Taşlarında Serpuş Biçimleri, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 2016, s. 5.

⁹ Hayrettin Karaman, "Ölüm, Ölü, Defin ve Merasimler", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Ankara 1996: Türk Tarih Kurumu, Cilt I, s. 3-15; Youssef Ragheb, "İslam Hukukuna Göre Mezar Yapısı", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Türk Tarih Kurumu yayımları, Ankara 1996, Cilt I, s. 3-15.

âdetlerini devam ettirirken diğer taraftan çeşitli faktörlerin etkisi ile mahallî örnekler oluşturmaya başlamıştır.¹⁰ Ahlat, Türklerin Anadolu'ya ilk yerleşimlerde kullandıkları farklı mezar tiplerinin için en güzel örneklerinin bulunduğu bir bölgedir. Burada çok farklı kümbet yapıları şahideli ve sanduka biçimli mezarlar bulunmaktadır. Selçuklu dönemi mezar taşlarıyla kıyaslandığında Osmanlı mezar taşlarının farklılıklar gösterdiği görülür. Öyle ki diğer Müslüman ülkelerin aksine, Osmanlılarda mezar taşı geleneği bütüncül bir sanat yapısı kimliği kazanmış¹¹ olmasının yanı sıra Osmanlı mezar taşlarında estetik özellikler ve farklı formlardaki başlık şekilleri de kişilerin kimliklerini ifade eden önemli bir unsur hâline gelmiştir.¹²

Tarihî bilgi, kültür, folklor, din, sanat, resim ve dualar gibi birçok konuyu bir arada bulabileceğimiz mezar taşları, özellikle taş işçiliği, yazı ve süsleme sanatları, kıyafet folklor tarih ve dinî tarihle ilgili konulara katkı sağlaması yönünden önemlidir.¹³ Mezar taşları, ölenlerin isimleri, meslekleri ve ölüm zamanları ile toplum tarihini aydınlatırken, duygusal şiirleri ve ifadeleriyle edebî anlayışa da ışık tutmaktadır. Taşlardaki işleme ve estetik unsurlar toplumun sanatsal düşüncelerini anlamaya yardımcı olmakta; yapılan mezarların basit, sade ya da gösterişli işlemlerle düzenlenmiş olması kişinin veya toplumun gelir düzeyi hakkında bilgi vermektedir.¹⁴

Pek çok önemli işleviyle ülkemizin hemen hemen her bölgesinde görülen bu değerli mezar taşları, ülkemizin doğusunda yer alan Malatya ilinde de çok sayıda örnekle karşımıza çıkmaktadır. Malatya, Doğu Anadolu Bölgesi'nin ve Fırat Nehri'nin en stratejik noktasında ve önemli ticaret yolları üzerinde bulunmaktadır. Bu özelliğiyle ilk kurulduğu zamandan beri bu bölgede yaşayanlar Malatya'yı önemli bir yerleşke olarak görmüşlerdir. Gerek burada yaşayanlar, gerekse bu güzergâhı kullananlar Malatya'ya kendi kültürel kalıntılarını da bırakmışlardır. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle Türk yurdu hâline gelen Anadolu'da çok sayıda Türk-İslam eserini görmek mümkün olmuştur. Bu eserlerin görüldüğü yerlerden biri de Malatya'dır. Malatya'da hâlen varlığını sürdüren bu tarihî değerlerden biri de Osmanlı döneminde çeşitli bitkisel ve geometrik bezemelerin yanı sıra, zengin çeşitleriyle işlenmiş yazı ve farklı formlardaki başlıklarıyla dikkat çeken mezar taşlarıdır. Başta Akçadağ ve Darende ilçeleri olmak üzere Malatya'nın farklı yerlerinde Osmanlı dönemi mezarlarının yer aldığı çok sayıda mezarlık vardır. Bunlardan biri de Battalgazi ilçesi, Akpınar Mahallesi'nde yer alan Sancaktar Mezarlığı'dır.

Bu çalışmada Malatya'nın en eski mezarlıklarından biri olan Sancaktar Mezarlığı'nın güney cephesindeki mezar taşları ele alınmıştır. Ele alınan toplam 29 mezar taşından 13'ü kadın, 16'sı erkek mezar taşıdır. Mezar taşlarından bir kısmının tarih kısmı başta olmak üzere yazılarının önemli bir bölümü toprak altında kalmış, bazı bölümler ise ya üzerlerine dökülen betonun altında kalmış ya da aşınmıştır. Çoğu mezar taşı veya taş başlığı kırıldığı ve şahidelerin bir kısmı düzensiz olduğu için sağlıklı ölçüm yapılamamış ve ölçümler yaklaşık değer olarak belirtilmiştir. Mezar taşları incelenirken, bulunduğu yer, kitabe metni, mezar taşı biçimi, mezar taşı ölçüleri, kitabede kullanılan yazı çeşidi ve yazım tekniği ile başlık biçimleri betimlenmeye çalışılmıştır.

¹⁰ Beyhan Karamağaralı, *Ahlat Mezarlıkları*, Ankara 1992, s. 1.

¹¹ Hans-Peter Laqueur, *Hüve'l-Bâki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezartaşları*, Çeviren Selahattin Dilidüzgün, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997, s. 3.

¹² Bahattin Yaman, "Isparta-Karaağaç Mezarlığı'ndaki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta 2007, s. 71-89; Yaman, "Isparta Gülcü Mezarlığı Mezar Taşları", *"Erdem" Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, Ankara 2007, Sayı 48, s. 169-201.

¹³ Tanyu, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1968.

¹⁴ Yaman, Isparta Gülcü Mezarlığı Mezar Taşları, *"Erdem" Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, Ankara 2007, Sayı 48, s. 169-201.

1. Sancaktar Mezarlığı

2010 yılında “korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı” olarak tescil edilen ve yaklaşık 250 yıllık bir geçmişiyle Malatya'nın en eski mezarlıklarından biri olan Sancaktar Mezarlığı, Battalgazi ilçesi, Akpınar Mahallesi'nde yer alır. Bir bütün hâlinde geniş bir alana yayılmış olan Sancaktar Mezarlığı bünyesinde son yıllarda Büyükşehir Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü binası ve Doğu Garajı binası ile bir halı saha yapılmıştır. (Resim 1).

Cumhuriyetin ilanından sonraki Türkiye'nin ilk başbakanı, ikinci cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü'nün babası Hacı Reşit Bey ile oğlu Ali İzzettin'in mezarının da bulunduğu son dönem Osmanlı mezarlarının zengin örneklerine de sahip olan 250 yıllık geçmişiyle Sancaktar Mezarlığı'na son defin işlemleri 1980'li yıllarda yapılmıştır. Oldukça harap ve bakımsız bir durumda olan mezarlıktaki (Resim 2) bazı mezar taşlarında Osmanlı Türkçesi ve Arapça ibareler yer alırken 1950'li yıllardan sonraki mezar kitabelerinde bunların yanı sıra Türkçe ibarelere de yer verilmiştir.

13,765.00 m²lik bir alan sahip olan Sancaktar Mezarlığı, çevre duvarları ile mezarlık içi bölümleri, Malatya Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan yol ve istinat duvarı düzenlemelerinin yanı sıra aydınlatma çalışmalarıyla son yıllarda yeniden düzenlenmiştir (Resim 3).

Bu bölümde Sancaktar Mezarlığı'nda yer alan Osmanlı dönemine ait çok sayıda mezar taşlarından mezarlığın sadece güney bölümünde bulunanlarına yer verilmiştir (Resim 4).

2. Mezar Taşları

Mezarlık bünyesinde şahideli ve şahidesiz mezarların yanı sıra mezarları bulunmayan şahideler ve şahidesi kırık mezarlar da mevcuttur. Mezarları bulunmayan şahideler ya başka bir mezara yerleştirilmiş ya da mezar sandukasının yanına bırakılmıştır. Bu durum söz konusu şahidenin yanında bulunduğu mezara aidiyetinin tespitini güçleştirmiştir. Şahidelerin çoğunun düzensiz yerleşimi ya da zamanla bir kısmının toprak altında kalması gibi nedenlerle boy ölçümleri tam olarak alınamamıştır. Bu nedenle şahidelerin boy ölçümlerinde, yüzeyin altında ulaşılabilen yere kadar olan bölümü esas alınmıştır. Bu çalışmamızda 16'sı erkek, 13'ü kadın olmak üzere toplam 29 mezar taşına yer verilmiştir. Kitabelerin yazılışında şahidelerdeki satır düzeni esas alınmıştır.

2.1. Mezar Taşı No: 1

Başucu taşı, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir yapıdadır. Hamidî Fes türünde bir başlığa sahip olan baş taşı 75x17 cm boyutlarındadır. Başucu taşına işlenmiş olan kitabe, mezar taşı yüzeyine yatay yönde gelişen altı satır hâlinde sülüs hatla kabartma olarak işlenmiştir. Satırlar yatay dikdörtgen çerçeveler hâlinde düzenlenmiş olup en üstteki “Ya Gaffâr” ibaresi dikdörtgen kartuş şeklinde işlenmiştir. (Resim 5).

Baş taşında Hamid'i başlığın kullanıldığı toprak mezarın ayak taşı bulunmamaktadır

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا غفار
انتقل الى رحمة الله
تعالى المرحوم المغفور عثمان ابن الحاج مصطفى
الله الفاتحه
١٢٩٤

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılış şu şekildedir

Yâ Gaffâr
İntekale ilâ Rahmetillahi
Te'âlâ el-Merhûm el-Mağfûr 'Osmân ibni el-Hâc Mustafa
Lillâhi'l Fâtiha
1294

2.2. Mezar Taşı No: 2

Başucu taşı, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir yapıdadır. Yuvarlak taşkın sarıklı bir başlığa sahip olan mezar taşı 73x18 cm boyutlarındadır. İbrahim Efendi bin Hüseyin

Ağa'ya ait olan bu baş taşında yer alan kitabe, mezar taşı yüzeyine yatay yönde gelişen altı satır hâlinde sülüs hatla kabartma olarak işlenmiştir. Satırlar yatay dikdörtgen çerçeveler hâlinde düzenlenmiş olup en üstteki “Ya Gaffâr” ibaresi dikdörtgen kartuş şeklinde işlenmiştir (Resim 6). Başlık kısmında ve yüzeyinde meydana gelen kırılmalar nedeniyle tarih ibaresi kaybolmuştur.

Ayaktaşı, sivri kemer şeklinde alınlığa sahiptir ve oldukça sadedir. Dikdörtgen prizma şeklindeki sandukası çeşitli bölümlerden kırılarak dört parçaya ayrılmış durumdadır (Resim 7).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا غفار
المرحوم و المغفور
مختر مزاده
ابراهيم افندى
بن حسين اغا
..... سنة ١٢٥٩

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
el-Merhûm ve'l Mağfûr
Muhterem zâde
İbrâhîm Efendi
Bin Hüseyin Ağa
..... Sene 1259

2.3. Mezar Taşı No: 3

Baş taşı, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir yapıdadır. Hüsnû zâde Halîl bin Muhammed'e ait yuvarlak taşkın sarıklı bir başlığa sahip olan mezar taşı 73x17 cm boyutlarındadır. Baş taşındaki kitabe, mezar taşı yüzeyine yatay yönde gelişen yedi satır hâlinde sülüs hatla kabartma olarak işlenmiştir. Satırlar yatay dikdörtgen çerçeveler hâlinde düzenlenmiştir. Tarih ibaresine rastlanmayan mezar taşında, bu kısmın mezar taşının lahitle birleştiği noktada üstünün kapatılmış olma ihtimali vardır. Başlık üzerindeki sarık sağa ve sola taşkın bir şekildedir. Taşkın sarık bu hâliyle başlığın üst kısmında V, alt kısmında ise üçgen bir alınlık meydana getirmiştir. (Resim 8)

Ayakucu taşı ise sivri kemer şeklinde bir alınlığa sahip olup yüzeyi sade bir yapıdadır. Sanduka şeklindeki mezarın dikdörtgen prizma şeklindeki sandukası sağlam bir durumdadır. (Resim 10).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا غفار
انتقل الى رحمت الله تعالى المرحوم
و المغفور حسنو
زاده خليل بن
محمد روحهما
الفاتحه

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
İntikâli ilâ Rahmeti'llâhi Teâlâ el-merhum
ve el-Mağfûr Hüsnû
zâde Halîl bin
Muhammed rûhihumâ
el-Fâtiha

2.4 Mezar Taşı No: 4

Baş taşı, oval bir yapıda olup herhangi bir başlık bulunmamaktadır. 43x46 cm ölçülerinde olan baş taşının beş satır hâlindeki kitabesi mezar taşı yüzeyine sülüs hatla yatay satırlar hâlinde ve kabartma olarak işlenmiştir. İsmihân Hâtûn bint-i Cum'âlî'ye ait olan ve genelin aksine tarih kısmının en üst bölümde yer aldığı oval formda alınlıklı mezar taşında herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. (Resim 10)

Neredeyse zeminle yeksan olan toprak mezarın ayak taşı, alınlık kısmının biraz daha sivrice olmasının dışında baş taşı ile aynı forma sahiptir (Resim 11).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

سنة ١٣٦٢
انتقلت الى رحمت الله

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Sene 1362
İntekalet ilâ Rahmetillahi

تعالی ال مرحومه و المغفوره
اسمیکان خاتون بنت جمعی
روحنه الفاتحه الشریف

Teâlâ el-Merhûme ve el-mağfûre
İsmihân Hâtûn bint-i Cum'âlî
Ruhuna el-Fâtihatü's-Şerîf

2.5. Mezar Taşı No: 5

Başucu taşı biçimi dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir formdadır. Hamidî Fes türünde bir başlığa sahip olan mezar taşı 48x14 cm boyutlarındadır. Ömer Efendi'ye ait olan bu baş taşı yüzeyinde yer alan kitabe sülüs hatlı yatay yönde gelişen sekiz satır hâlinindedir. Mezar taşının lahit ile birleştiği noktada meydana gelen kırılma ve aşınma gibi nedenlerle tarih kısmı biraz hasarlı bir görünümündedir (Resim 12).

Başlığın arka kısmında başlığın tepesinde aşağıya doğru sarkan püskülü oldukça belirgindir (Resim 13).

Ayak taşı bulunmayan sandukanın ayakucundaki oyuk, ayak taşının daha önce mevcut olduğu izlenimini vermektedir (Resim 14).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

یا غفار
هذا المرحوم
المغفور
عبد القادر
بن عمر افندی
و زاده
روحیچون الفاتحه
سنه ۱۲۹۱

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
Hâzâ el-merhûm
el-mağfûr
Abdü'l-Kâdir
bin Ömer Efendi
..... zâde
Rûhiçün el-Fâtiha
Sene 1291

2.6. Mezar Taşı No: 6

Başucu taşı Ümmühân bint-i İsmâîl'e ait oval bir yapıya sahip olup 52x47 cm ebatlarındadır. Kitabe mezar taşı yüzeyine yatay yönde gelişen dört satır hâlinde sülüs hatla ve kabartma olarak işlenmiştir.

Oval formda alınıklı mezar taşında herhangi bir süsleme ögesi yoktur (Resim 15). Aynı formdaki ayak taşı sade bir yapıda olan oldukça alçak bir sandukaya sahiptir (Resim 16).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

یا غفار
انتقلت الی رحمت الله المرحومة
المغفورة شیروزاده اسماعیل اغانک
خرمی امهان بنت اسماعیل روحها الفاتحه ۱۳۲۱

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
İntekalet ilâ rahmeti'llâhi el-merhûme
el-mağfûre Şîrûzâde İsmail Ağa'nın
haremi Ümmühân bint-i İsmâîl ruhuna el Fâtiha Sene 1321

2.7. Mezar Taşı No: 7

Başucu taşı dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir forma sahip olan olup 60x22 cm boyutlarındadır. Hamidî Fes türünde bir başlığın yer aldığı mezar taşı kitabesi, sülüs hatla ve kabartma olarak işlenmiştir. Düşey dikdörtgen gövdeli mezar taşında dikdörtgen gövde başlığa doğru daralarak yükselmekte ve üzerinde Hamidî başlık yer almaktadır. Hasan bey zâde Ahmed'e ait olan mezar taşı yüzeyine açık ve okunaklı bir şekilde sülüs hatla yazılmış kitabenin alt satırları kırılma, üzerine beton sıvanma gibi nedenlerle okunamaz bir durumdadır (Resim 17).

Başlığın tepesine yerleştirilmiş olan püskül, başlık yüksekliğince yukarıdan aşağıya sarkıtılmıştır (Resim 18).

Sivri kemer şeklinde düzenlenmiş alınlıklı ayak taşı ise sade bir yapıdadır. Dikdörtgen bir forma sahip sandukası ise kırık ve dağılmış bir hâldedir (Resim 19).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا غفار
انتقل الى رحمت الله
تعالى المرحوم المغفور الحاجي
حسن بك زاده
احمد.....

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
İntekale ilâ Rahmetillâhi
Te'âla el-merhûm el-mağfûr el-hâcî
Hasan bey zâde
Ahmed.....

2.8. Mezar Taşı No: 8

Muhammed bin Hâcî Bekir'e ait olan başucu taşı, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir yapıya sahiptir. Mezar taşında, erkeklere ait mezar taşlarında sıkça görülen yuvarlak, çubuklu başlıklı taşkın sarıklı Kâtibî başlık yer alır. 72x18 cm ebatlarında olan mezar taşı kitabesi, mezar taşı yüzeyine sekiz satır hâlinde sülüs hatla kabartma olarak işlenmiştir. İlk satırda kartuş içerisinde rakamsal olarak belirtilmiş olan tarih ifadesinin yanı sıra, son satırda da yazı ile belirtilmiş bir başka tarih ifadesi yer alır (Resim 20).

Ayakucu taşı mevcut olmayan mezar, dikdörtgen formu bir sanduka içine alınmıştır. Sandukanın yukarıdan aşağıya düşey çubuklar hâlinde düzenlenmiş başlığın etrafını taşkınca örten sarık, üst bölümde V şeklini almıştır (Resim 21).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

سنه ١٢٤٦
انتقل الى رحمة
الله تعالى
المرحوم المغفور
محمد بن حاجي
بكر رحجون
القاتحه
محرم في يوم الاول

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Sene 1246
İntekale ilâ Rahmetillâhi
Te'âla el-merhûm el-mağfûr
Muhammed bin Hâcî
Bekir rûhiçün
El-Fâtiha fî.....
Muharrem fî yevmi'l evvel

2.9. Mezar Taşı No: 9

Başucu taşı dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir yapıda olup 76x14 cm boyutlarındadır. Bir bütün hâlinde yuvarlak başlıklı bir formda olan mezar taşı kitabesi sülüs hatla altı satır hâlinde kabartma olarak yazılmış olup kareye yakın dikdörtgen bir kartuş içerisine alınmıştır. Âişe bint-i Mustafa Ağa'ya ait olan toprak mezarın başucuna bırakılmış olan baş taşında gövdeden yukarıya daralarak yükselen boyun kısmının üzerinde yuvarlak formu bir başlık yükselir (Resim 22).

Ön yüzeyi sade olan başlığın arka yüzeyine başlığın tepesinden aşağıya doğru dökülen bir saç örgüsü motifi yer alır. Mezar taşının arka yüzeyinin neredeyse tamamına kadar sarkmış olan bu uzun saç örgüsünün üzeri sade olup örgünün bağlı kısmından sonraki kısmı aşağıya doğru genişlemiştir (Resim 23). Toprakla bütünleşmiş olan mezarın ayakucu taşı mevcut değildir.

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

سنه ١٢٥١
انتقلت الى رحمة
الله تعالى المرحومه
المغفورة عا عشة بنته
مصطفى اغا على زاده
روحنه القاتحه

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Sene 1251
İntekalet ilâ rahmeti'llahi
Teâlâ el-merhûme ve
el-mağfûre 'Âişe bint-i
Mustafa Ağa 'Alî zâde
Rûhuna el-Fâtiha

2.10. Mezar Taşı No: 10

Başucu taşı, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli, yukarı doğru genişleyen formda sahiptir. Sultan bint-i Hacı 'Ömer'in baş taşı olan mezar taşı ölçüleri 76x14 cm'dir. Alınlıklı, sivri kemerli bir tepeliğin yer aldığı mezar taşının kitabesi, sülüs hatla altı satır hâlinde ve kabartma olarak işlenmiştir (Resim 24, 25).

Ayak taşı olmayan mezar sandukasının büyük bir kısmı kırılmış bir vaziyette olup baş taşı ise özellikle alt bölümden hasar görmüştür (Resim 25).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

سنه ١٢٥٣
هذه المرحومة
المغفورة سلطان
بنت حاجي عمر
روحنه الفاتحه
الشريف

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Sene 1253
hâzihi el-merhûme
el-mağfûre Sultan
bint-i Hâcî 'Ömer
rûhuna Fâtihatü'ş-
şerif

2.11. Mezar Taşı No: 11

Ayakucu taşı dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir yapıdadır. Fâtıma Bint-i Alî'nin baş taşı olan mezar taşı 62x13 cm boyutlarına sahiptir. Başlık olarak genellikle kadın mezar taşlarında görülen yukarı doğru genişleyen başlık (hotoz) kullanılmıştır. Kitabe, herhangi bir süsleme unsuru bulunmayan mezar taşı yüzeyine kabartmalı olarak sülüs hatla altı satır hâlinde işlenmiştir. En üstteki "yâ Allah" ifadesi kartuş şeklinde işlenmiştir. Kullanılan başlık, genellikle kadın mezar taşlarında görülen yukarı doğru genişleyen formdadır (Resim 26).

Ayak taşı olmayan mezar taşı sandukası harap bir durumdadır. Sanduka içerisine yerleştirilmiş olan mezar taşı konumu itibarıyla buraya sonradan getirilmiş izlenimini vermektedir. (Resim 27).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا الله
هذه المرحومة
المغفورة فاطمة
بنت علي
روحيجون
فاتحه
سنة ١٢٨٣

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Allah
Hâzihi'l merhûme
el-Mağfûre Fâtıma
Bint-i Alî
Rûhiçün
Fâtıha
sene 1283

2.12. Mezar Taşı No: 12

Başucu taşı, 70x16 cm ölçülerinde olup dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir formdadır. Fâtıma Bint-i Ömer Ağa'ya ait olan mezar taşı, yukarı doğru genişleyen bir şeklideki başlığın kullanıldığı bir kadın baş taşıdır. Kitabe, mezar taşı yüzeyine sülüs yazı hattı ile altı satır hâlinde ve kabartma olarak yazılmıştır. Yukarı doğru genişleyen formda bir başlığın kullanıldığı mezar taşında herhangi bir süsleme unsuruna yer verilmemiştir (Resim 28).

Ayakucu taşı yuvarlak kemer şeklinde alınlıklı bir formda olan toprak mezar, neredeyse zeminle bir olmuş vaziyettedir. (Resim 29).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

هذه المرحومه
فاطم بنت
عمر اغا

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hazihi'l merhûme
Fâtıma Bint-i
'Ömer Ağa

روحنه الفاتحه
سنه ١٨٤٤

Rûhuna el-Fâtiha
Sene 1844

2.13. Mezar Taşı No: 13

Ayakucu taşı dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir yapıdadır. Bekir bin Hâcî Ali Ağa'ya ait bu baş taşında yuvarlak taşkın sarıklı bir başlık kullanılmıştır. 42x16 cm boyutlarında olan mezar taşının kitabesi sülüs hatla ve kabartma olarak işlenmiştir. Beş satırlık kısmı okunabilen kitabenin tarih kısmı dâhil sonraki satırlar toprak altında kaldığı için incelenememiştir. Mezar taşı boyun kısmında yazılan olan “Allah” lafzı kartuş şeklinde düzenlenmiştir. Yuvarlak bir form arz eden başlık üzerindeki oldukça geniş tek kat hâlindeki destar, başlık üzerine taşkınca sarılmış olup üst bölümde belirgin bir V şekli oluşturmuştur. Destarın taşkınca sarmış olduğu başlık oldukça sade bir yapıdadır (Resim 30).

Ayakucu taşı mevcut olmayan mezarın, üzerine bırakıldığı sandukanın bir bölümü hariç çoğu harap olmuştur. Bu durum mezar taşının buraya sonradan bırakıldığını düşündürmektedir (Resim 31).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

الله
انتقل ال رحمت الله تعالى
المرحوم والمغفور
بكرين عالي اغا روجيون

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Allahu
İntekale ilâ Rahmetillâhi Te'alâ
el-merhûm el-mağfûr
Bekir bin Hâcî Ali Ağa rûhiçün

2.14. Mezar Taşı No:14

75x19 cm ölçülerindeki ayakucu taşı dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir yapıdadır. Meryem Hâtûn bint-i ebû Kerim'e ait baş taşının ölçüleri 75x19 cm'dir. Yuvarlak bir başlığın kullanıldığı mezar taşı kitabesi sülüs yazı ile kabartma olarak altı satır hâlinde yazılmış olup kitabe kartuş şeklinde işlenmiştir (Resim 32).

Kalın ve kısa bir boyun üzerine yerleştirilen yuvarlak formlu başlık yüzeyine içerisine iç içe üçgen çeklinde düzenlenmiş üç yapraklı bir çiçek motifinin yerleştirildiği daha büyük bir üçgen motiften etrafa saçılan ve on bir halkadan meydana gelen bir takı motifi işlenmiştir. Bu hâliyle bir gerdanlığı hatırlatan bu takı ögesi, genellikle kadınlar tarafından kullanılan başlıklar üzerine bırakılan, başlığın etrafına ve alınına gelecek yerlerine dizdikleri altın ya da gümüş paralar olarak da düşünülebilir (Resim 32).

Ön yüzeyine kadına has bir takı motifini işlendiği bu başucu taşının arka yüzeyine ise uç kısmı bağlanmış, yukarıdan aşağıya dikey çizgilerle hareketlendirilmiş bir saç örgüsü motifi işlenmiştir (Resim 33). Bu hâliyle mezar taşına uzaktan bakıldığında dahi bir kadın mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Sandukası ikiye bölünmüş olan mezarın ayak taşı yerinde bulunmamaktadır (Resim 34).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

سنه ١٢٢٤
انتقلت الى رحمة الله
تعالى المرحومة المغفورة
مريم خاتون بنت

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Sene 1224
İntekalet ilâ Rahmetillâhi
Te'alâ el-merhûme el-mağfûre
Meryem Hâtûn bint-i ebû Kerim rûhiçün el-Fâtiha

2.15. Mezar Taşı No:15

Hâcî Hasan ibn-i İbrâhîm ibn-i el-Hâcî Hüseyin'e ait olan mezarın başucu taşı, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir formdadır. Yuvarlak taşkın sarıklı bir başlığın kullanıldığı

mezar taşı 68x16 cm boyutlarındadır. Kitabesi, sülüs hatla kabartma olarak yatay yönde gelişen dokuz satır hâlinde işlenmiştir. Kitabenin ilk satırındaki “Yâ Gaffâr” ibaresi oval kartuş içerisine alınmıştır. Başlık üzerine oldukça geniş ve tek kat olarak taşkın bir şekilde sarılmış olan sarık, üst bölümde oldukça belirgin bir V şeklini almıştır. Sarık altındaki başlık ise oldukça sade ve düzdür (Resim 35).

Sandukası kırık olan mezarın ayakucu taşı ise mevcut değildir (Resim 36).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

سنة ١٢٢٤
يا غفار
انتقل الى رحمت
تعالى المرحوم
المغفور الحاجي
حسن ابن
ابراهيم ابن الحاجي
حسين روحجون
الفاطحة

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Sene 1224
Yâ Gaffâr
İntekale ilâ Rahmeti
Te'alâ el-merhûm
el-mağfûr el-Hâcî
Hasan ibn-i
İbrâhîm ibni'l-Hâcî
Hüseyin rûhiçün
el-Fâtiha

2.16. Mezar Taşı No:16

Bir başucu taşı olan mezar taşı, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir forma sahiptir. Hadîce bint-i Hâcî Ahmed'e ait olan mezar taşı 68x16 cm boyutlarındadır. Başlık olarak kadın mezar taşlarında çokça rastlanan yukarı doğru genişleyen başlık (hotoz)¹⁵ kullanılmıştır. Dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli mezar taşının kitabesi yedi satır hâlinde sülüs hatla ve kabartmalı olarak işlenmiştir. Oldukça kalın olan boynundaki tarih kısmı oval kartuş şeklindedir. Çoğunlukla kadın mezar taşlarında kullanılan, yukarı doğru genişleyen, bir başlık kullanılmıştır (Resim 37).

Ayakucu taşı olmayan mezarın sadece lahit örtüsü mevcut olup lahit, ayakucu kısmından kırıktır (Resim 38).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

سنة ١٢٤٣
هذه المرحومة
المغفورة
حديجة بنت
حاجي احمد
روحجون
الفاطحة

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Sene 1243
Hazîhi'l merhûme
el-mağfûre
Hadîce bint-i
Hâcî Ahmed
Rûhiçün
el-Fâtiha

2.17. Mezar Taşı No: 17

Hasan bin Muhammed'e ait olan mezarın baş taşı dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir forma sahiptir. Mezar taşında yuvarlak taşkın sarıklı başlık yer alır. Kitabesi, sülüs hatla kabartma olarak yatay yönde gelişen beş satır hâlinde işlenmiştir. İlk satırdaki “Yâ Gaffâr” ibaresi kartuş şeklinde işlenmiştir. Mezar taşı yüzeyinin alt kısmında meydana gelen aşınma, kitabenin aslında altı satırdan oluştuğunu ve muhtemelen bu son satırın tarih kısmı olduğunu düşündürmektedir. Başlık üzerine oldukça geniş ve tek kat olarak taşkın bir şekilde sarılmış olan sarık, üst bölümde oldukça belirgin bir V şeklini almıştır. Sarık altındaki başlık ise oldukça sade ve düzdür (Resim 39)

¹⁵ Kadınların kendi saçlarından ya da yemeni vesaire ile yaptıkları baş süsü. Reşat, Ekrem Koçu, Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara 1967, s.132.

Dikdörtgen formdaki bir sandukaya sahip olan mezarın ayakucu taşı mevcut değildir (Resim 40).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا غفار
انتقل الى رحمت الله
تعالى المرحوم المغفور
حسن بن محمد
زوجون الفاتحة

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
İntekale ilâ Rahmetillâhi
Teâlâ el-merhûm el-mağfûr
Hasan bin Muhammed
Rûhuna el-Fâtîha

2.18. Mezar Taşı No: 18

Fâtıma bint-i Hâcî Hasan'a ait olan başucu taşı oval bir forma sahiptir. Sivri kemer şeklinde alınlığın işlendiği bu baş taşı 49x60 cm boyutlarındadır. Mezar taşı yüzeyinde sülüs hatlı yatay yönde gelişen beş satır yazı yer alır. Baş taşı oval formda alınlıklı ve üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmayan mezarın ayakucu taşı mevcut değildir (Resim 41).

Ayakucu taşı yerinde olmayan mezarın dikdörtgen olduğu düşünülen sandukasının büyük bir kısmı kırılmıştır (Resim 42).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

هذه
المرحومة المغفورة
فاطمة بنت حاجي حسن
روحلري ابجون الفاتحة
سنة ١٧٨٤

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hâzihi
el-merhûme el-mağfûre
Fâtıma bint-i Hâcî Hasan
Rûhları için el-Fâtîha
Sene 1784

2.19. Mezar Taşı No: 19

Dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli, aşağı doğru daralan bir şekilde olan ayakucu taşı, Hadîce bint-i Hâcî Süleymân'a ait bir baş taşıdır. Müstakil bir başlığın kullanılmadığı mezar taşına, yuvarlak kemer formunda alınlıklı bir tepelik işlenmiştir. Mezar taşı, 66x23 cm boyutlarında olup kitabesi gövdenin üst bölümünde kalan alınlık yüzeyine işlenmiştir. Kitabede sülüs hatlı yatay yönde gelişen beş satır yazı vardır. Gövde yüzeyi sade ve düzdür (Resim 43).

Mezarın dikdörtgen formu sandukasının kuzey tarafı kırık olup ayakucu taşı mevcut değildir (Resim 44).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

انتقلت
الى رحمة الله المرحومة
المغفورة حديجة بنت
حاجي سليمان روحنه
الفاتحة سنة ١٢٩٣

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

İntekalet
İlâ Rahmetillahi el-merhûme
el-mağfûre Hadîce bint-i
Hâcî Süleymân rûhuna
El-Fâtîha sene 1293

2. 20. Mezar Taşı No: 20

Başucu ve ayakucu taşının, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir formda olduğu mezar taşının kitabesi başucu taşına işlenmiştir. Başucu taşı yüzeyine dört satır hâlinde sülüs hatla kabartmalı olarak yatay yönde işlenmiş kitabesi bulunan baş taşı ise, yuvarlak formda bir alınlığa sahiptir (Resim 45). Baş taşı 48x21, ayak taşı 50x23 ölçülerinde olan mezar Fâtıma bint-i Merve'ye aittir.

Başucu taşı ve ayakucu taşı sağlam olan mezarın dikdörtgen formlu sandukasının kuzey kısmı tahribattan dolayı mevcut değildir (Resim 46). Başucu taşının arka yüzeyine tepeden aşağıya doğru dökülen bir saç örgüsü motifi işlenmiştir. Yukarıdan aşağıya dikey olarak ikiye ayrılmış olan saç örgüsü yarısına kadar düz, sonrasında ise çapraz çizgilerle örgü hâlini almıştır. Saçın örgülü kısmı baş taşının arkasına işlenmişken, kâkül kısmı ön yüzeyine işlenmiştir. Tepeden aşağıya daralarak dökülen ve bir üçgen formu kazandırılan kâkülün uç kısmı bağlanarak bu kısma püskül şekli kazandırılmıştır. Ayakucu taşı, sivri kemer şeklinde bir alınlığa sahip olup sade ve düzdür. Yüzeyine dört satır hâlinde sülüs hatla yatay yönde işlenmiş kitabesi bulunan baş taşı ise, yuvarlak formda bir alınlığa sahiptir (Resim 47).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

انتقلت هذه
المرحومة فاطمة
بنت مرو روحنه
الفاطحة

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

İntekalet hazihi
el-merhûme Fâtma
bint-i Merve rûhuna
el-Fâtiha

2.21. Mezar Taşı No: 21

Âişe bint-i Mustafâ'ya ait olan başucu taşı, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli, aşağı doğru daralan şekle sahiptir. 55x56 cm boyutlarındadır. Ayakucu taşı mevcut olmayan mezarın başucu taşı yuvarlak kemerli bir alınlığa sahiptir. Mezar taşı kitabesi, yatay yönde gelişen satırlar hâlinde sülüs hatla kabartma olarak baş taşı üzerine beş satır olarak işlenmiş olup kitabe gövdenin üst bölümündeki alınlık yüzeyindedir. Herhangi bir süsleme ögesi bulunmayan gövde kısmı sade ve düzdür (Resim 48).

Dikdörtgen formlu sandukası kırık bir vaziyette olan mezarın ayakucu taşı mevcut değildir (Resim 49).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

انتقلت الى
رحمة الله المرحومة
المغفورة
عائشة بنت
مصطفى روحجون الفاتحة
سنه ١٢٦٩

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

İntekalet ilâ
Rahmetillâhi el-merhûme
el-mağfûre
Âişe bint-i
Mustafâ Rûhiçün el-Fâtiha
Sene 1269

2.22. Mezar Taşı No: 22

Mahmudi Fes türünde bir başlığın kullanıldığı başucu taşı, Bereket Mustafa İbn-i Hasan'ın baş taşıdır. 48x18 cm boyutlarında olan mezar taşı, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdelidir. Başucu taşında kalın bir boyun kısmından sonra yukarı doğru hafifçe genişleyerek yükselen formdaki Mahmudi fesin kullanıldığı baş taşı yüzeyine yatay yönde gelişen satırlar hâlinde sülüs hatla kabartma olarak beş satır hâlinde işlenmiş olan kitabede herhangi bir süsleme ögesi yoktur. İlk satırda yer alan tarih kısmı kartuş şeklindedir (Resim 50).

Ayakucu taşı olmayan mezar, yerle bir olmuş vaziyette iyice düzleşmiştir (Resim 51).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

في ١٢٧٩
المرحوم المغفور
بركت مصطفى
ان حسنك
روحجون الفاتحي

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Fî 1279
El-merhûm el-mağfûr
Bereket Mustafa
İbn-i Hasan'ın
Rûhiçün el-Fâtiha

2.23. Mezar Taşı No: 23

Süleymân Ağa bin El-Hâc Ahmed Ağa'ya ait bu başucu taşı 95x17 cm ölçülerindedir. Yuvarlak başlıklı taşkın sarıklı başlığın kullanıldığı mezar taşı dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir forma sahiptir. Başlığa yanlardan taşkınca ve tek kat olarak sarılmış olan destar, üst bölümde oldukça belirgin bir V şekli oluşturmuştur. Sade ve düz olan destar altındaki başlığın bir kısmı kırılmış vaziyettedir. Kitabe, başucu taşı üzerine sülüs hatla kabartmalı ve dikdörtgen kartuşlarla yatay satırlar hâlinde dokuz satır olarak yazılmıştır (Resim 52).

Baş ve ayak kısmından kırık olan dikdörtgen formdaki bir sandukaya dayandırılmış olan mezar taşının bu sandukaya ait olup olmadığı belli değildir. Bu durum, mezar taşının buraya başka yerden getirilmiş olabileceğini düşündürmektedir. (Resim 53).

Dikdörtgen formda bir sandukası olan mezarın ayakucu taşı mevcut değildir.

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا غفار
انتقل الى رحمة الله
تعالى المرحوم
المغفور صالح زادة
سليمان اغا بن
الحاج احمد اغا
لروحهما الفاتحة
سنة ١٣٠٦

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
İntekale ilâ Rahmetillâhi
Teâlâel-merhum
el-mağfûr Sâlih zâde
Süleymân Ağa bin
El-Hâc Ahmed Ağa
Li-rûhihumâ el-Fâtiha
Sene 1310

2.24. Mezar Taşı No. 24

82x19 cm boyutlarında olan başucu taşı, Muharrem bin Selîm zâde Abdullah bin Muhammed'e ait bir başucu taşıdır. Mezar taşı dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdelidir. Taşın başlığını, oldukça geniş bir sarık, tek kat olarak sarmıştır. Sarık altında kalan başlığın üstte çok az bir kısmı görülmektedir. Sarık ve başlık düz ve sadedir. Kitabe, yüzeye sekiz satır hâlinde kabartmalı olarak sülüs hatla ve yatay satırlar hâlinde işlenmiştir. Her bir satır dikdörtgen kartuş içerisinde alınmıştır (Resim 54).

Baş ve ayak kısımlarından kırık olan dikdörtgen formlu bir sandukaya sahip olan mezarın ayakucu taşı mevcut değildir. Ayakucu kısmındaki boşluk, ayakucu taşının önceden var olduğunu düşündürmektedir. (Resim 55).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا غفار
انتقل الى رحمة الله
تعالى المر
حوم المغفور
محررم بن سليم زادة
عبدالله بن
محمد روحلرينه
فاتحة
١٣٢٥

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
İntekale ilâ Rahmetillâhi
Teâlâ el-
merhûm el-mağfûr
Muharrem bin Selîm zâde
'Abdullah bin
Muhammed rûhlarına
Fâtiha
1325

2.25. Mezar Taşı No. 25

Kitabedeki bilgilere göre Harputlu Alî Efendî'nin Kerîmesî Nâzire'ye ait başucu taşı biçimi dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir formda ve 78x22 cm boyutlarındadır. Yukarı doğru genişleyen ve üst kısmı sivri kemer şeklinde düzenlenmiş olan başucu taşına sülüs hatla beş satır hâlinde kitabe yazısı işlenmiştir. İlk satırda yer alan "Hüve'l-bâkî" ibaresi kartuş şeklinde düzenlenmiştir (Resim 56).

Dikdörtgen formlu bir lahitten oluşan mezarın başucu ve ayakucu sağlam bir durumdadır. Her iki mezar taşı da sivri kemer şeklinde bir alınlığa sahip olup ayakucu taşı her iki yüzeyde düz ve sadedir (Resim 57).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

هو الباقي
حربوتلى على افنديك
كريمه سي نا ظره نك
روحنه الفاتحة
سنه ١٣٣٨

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve'l-bâkî
Harputlu 'Alî Efendi'nin
Kerîmesi Nâzire'nin
Rûhuna el-Fâtihâ
Sene 1338

2.26. Mezar Taşı No: 26

Başucu şahidesi, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir yapıdadır. Yuvarlak taşkın sarıklı bir başlığa sahip olan mezar taşı 75x16 cm boyutlarındadır. Başlık üzerindeki oldukça geniş olan destar, başlığa tek kat hâlinde ve taşkınca sarılmıştır. Sarık altında kalan başlığın üstten çok az bir kısmı görünmekte olup bu bölüm düz ve sadedir. Kitabe, yatay satırlar hâlinde, sülüs hatla ve kabartma olarak işlenmiştir. İlk satırda yer alan “Yâ Gaffâr” ibaresi kartuş içindedir (Resim 58).

Bekir Ağa İbn-i Hâcî Hüseyin'e ait olan ve başucu taşı sağlam bir durumda olan mezarın ayakucu taşı mevcut değildir. Sandukalı mezarın dikdörtgen prizma şeklinde olan sandukasının ayakucu üst bölümünde yer alan boşluk ayak taşının aslında önceden mevcut olduğunu düşündürmektedir (Resim 59).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا غفار
انتقل الى رحمة الله
تعالى المرحوم
المغفور بكر اغا
ابن حاج حسين
شكور زاده روحنه
الفاتحة سنه ١٣٢٢

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
İntekale ilâ Rahmetillâhi
Te'âlâ el-merhûm
El-mağfûr Bekir Ağa
İbn-i Hâcî Hüseyin
Şükûr zâde rûhuna
El-fâtîha sene 1320

2.27. Mezar Taşı No: 27

Başucu taşı, dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir yapıdadır. Mezar taşı kitabesinin yer aldığı başucu taşı 70x15 cm ölçülerinde olup yuvarlak taşkın sarıklı bir başlığa sahiptir. Hüseyin Bey ibn-i Karaca'ya ait olan ve oldukça sağlam bir durumda olan baş taşına bırakılmış olan başlık, oldukça kalın bir destarla tek kat olarak ve taşkınca sarılmıştır. Destar, başlığın üst bölümünde oldukça belirgin bir V şeklini almıştır. Destarın altında kaybolan başlığın sadece üst bölümü dışarıda kalmıştır. Başucu taşı yüzeyine işlenmiş olan kitabe sülüs hatla yatay satırlar hâlinde ve dikdörtgen çerçevelerle beş satır olarak düzenlenmiştir. Tarihin yer aldığı en son satır ise bir hayli tahrip olduğundan tarih belirlenememiştir (Resim 60).

Dikdörtgen formlu bir sandukaya sahip olan mezarın sadece ayakucu taşı mevcut değildir (Resim 61).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا غفار
انتقل الى رحمة الله
المرحوم
المغفور حسين
بك ابن قره جه

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
İntekale ilâ Rahmetillâhi
el-merhûm
El-mağfûr Hüseyin
Bey ibn-i Karaca

2.28. Mezar Taşı No: 28

Hasan bin Muhammed'e ait olan başucu taşı dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir forma sahiptir. Başucu taşı Hamidî fes türünde bir başlığa sahiptir. Kitabesi, başucu taşı yüzeyine sülüs yazıyla beş satır hâlinde kabartma şeklinde ve yatay olarak işlenmiştir. Kitabe bölümünü başlık bölümünden yuvarlak kemer şeklindeki bir bordür ayırmaktadır (Resim 62).

Baş ve ayakucundan kırık dikdörtgen bir sandukaya sahip olan mezarın ayakucu taşı mevcut değildir (Resim 63).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا غفار
هذا المرحوم المغفور
حسن بن مھمد
روحهما
الفاطحة
في سنة ١٣١١

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
Hazâ'l-merhûm'l-mağfür
Hasan bin Muhammed
Rûhihumâ
El-Fâtiha
Fî sene 1310

2.29. Mezar Taşı No: 29

Başucu taşı, 45x15 cm boyutlarındadır. Dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli bir formda olan başucu taşı yuvarlak burma sarıklı bir başlık türüne sahiptir. Hüseyin bin Hasan'a ait olan başucu taşı üzerine sarıklı mezar taşı başlıkları arasında, sarığın başlık üzerine yukarıdan aşağıya düşey olarak sarılmasından ötürü düşey dilimli başlık olarak da isimlendirilen¹⁶ ve sarıklık kumaşın kavuk, külah ve fes gibi farklı şekillerde olabilen başlık üzerine bir halat gibi burularak sarılmasından dolayı bu tür başlıklara burma sarık da denilen¹⁷ bir başlık işlenmiştir. Mezar taşı kitabesi, başucu taşı yüzeyine sülüs yazıyla kabartmalı olarak altı satır hâlinde ve yatay olarak işlenmiştir. Her satır dikdörtgen bir çerçeve içerisine alınmıştır. İlk satırda yer alan yâ Gaffâr ibaresi kartuş şeklinde düzenlenmiştir (Resim 64).

46x20 cm ölçülerine sahip ve herhangi bir süsleme unsurunun kullanılmadığı ayakucu taşı ise sade olup sivri kemer şeklinde bir alınlığa sahiptir (Resim 65).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kitabe Metni:

يا غفار
انتقل الى رحمة
الله تعالى المغفور
زادة زان.....
حسين بن حسن
روحنه الفاتحة

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Yâ Gaffâr
İntekale ilâ rahmeti
Allâhü Te'âlâ el-mağfür
..... zâde zân
Hüseyin bin Hasan
Ruhuna el-Fâtiha

Sonuç ve Değerlendirme

Çok geniş bir alana yayılmış olan ve yaklaşık 250 yıllık bir geçmişe sahip olan Sancaktar Mezarlığı'nda bulunan çok sayıdaki mezar ve mezar taşının ekserisi bakımsız ve harap bir durumdadır. Çoğu mezar ve mezar taşı kırılmış ya da dağılmış bir vaziyettedir. Kırık ve ait oldukları mezarlardan ayrılmış durumda olan bazı mezar taşları, ya öylece yerde dağılmış bir vaziyette bırakılmış ya da bir başka mezara bırakılmıştır. Bu da mezar taşlarının kimlik tespitini zorlaştırmıştır. Çok azı sağlam durumda olan mezar sandukaları ya tamamen yok olmuş ya da çoğu kırılmış bir durumdadır. Mezarların genelde sadece baş taşı mevcut olup bazılarında hem

¹⁶ Halit Çal, “İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar”, *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul 2000, s. 208-2013, (206-225)

¹⁶ Koçu, *age.*, s.132.

¹⁷ Koçu, *age.*, s. 47.

baş hem de ayak taşı mevcuttur. Ayak taşları çoğunlukla sade olup kitabe ve başlık baş taşına işlenmiştir. Tespit ettiğimiz mezar taşlarının tamamı taş malzemedendir. Mezar taşı, başlıkları ve kitabeleri; iklim şartları, mezar taşlarının üzerinde yer yer görülen beton sıvalar, mezarlığın kötüye kullanılması gibi nedenlerle kırılma ve aşınmalar görülmektedir. Çok geniş bir alana yayılmış olan mezarlık oldukça bakımsız bir durumdadır.

Osmanlı giyim kuşamında olduğu gibi mezar taşlarında da önemi bir unsur olan başlıklar, erkek mezar taşlarında sarıklar, kavuklar, oval başlıklar ve fesler olmak üzere sınıflandırılmakta ve bunlar da yine kendi arasında alt gruplara ayrılmaktadır. Örneğin fes türü başlıklar Mecidiye, Azizîye ve Hamidîye fesler şeklinde sınıflandırılmaktadır.¹⁸

Sancaktar Mezarlığı'ndaki kadınlara ait şahidelerde müstakil bir başlık olarak genellikle hotoz¹⁹ adı verilen başlık türü kullanılmıştır. Müstakil bir başlığın kullanılmadığı şahidelerde ise ya sivri ve ya yuvarlak kemer şeklinde bir alınlık şekli kazandırılmış ya da şahidenin üst bölümüne yekpare olarak yuvarlak sembolik bir insan başı formunu andıran yuvarlak bir tepelik ve bu tepeliğin üzerine saç örgüsü, başörtüsü ve kadına ait bazı takı unsurları işlenmiştir. Erkeklerle ait şahidelerin tamamı başlıklı olup başlık olarak sarığın başlık üzerine yukarıdan aşağıya düşey olarak sarılmasından ötürü düşey dilimli başlık olarak da isimlendirilen²⁰ ve sarıklık kumaşın kavuk, külah ve fes gibi farklı şekillerde olabilen başlık üzerine bir halat gibi burularak sarılmasından dolayı burma sarık da denilen²¹ başlık, sarığın başlık üzerine tek kat hâlinde oldukça kalın ve taşkınca sarıldığı taşkın sarıklı kavuk²² fesin II. Mahmud döneminde kabul edilmesiyle başlayan süreçte ortaya çıkan²³ ve üst bölüm alt bölümden biraz daha geniş bir forma sahip olup yukarıdan aşağıya doğru hafif daralan Mahmudi fes ile II. Abdülhamit döneminde ortaya çıkan Hamidî fes²⁴ türündeki başlıklar kullanılmıştır.

Malzeme olarak taşın kullanıldığı mezar taşlarının tamamı yekpare bir durumdadır. Erkeklerle ait toplam 16 adet şahide kullanılan fes, taşkın sarıklı, burma sarıklı, yuvarlak başlıkların; kadınlara ait toplam 13 adet şahide kullanılan hotoz, sivri ya da yuvarlak kemer formundaki tepeliklerin birbiriyle benzer kalıplarda yapıldıkları görülür. Bunların sadece Malatya'ya has başlıklar olmadığı Anadolu'nun birçok yerinde ve hatta Balkanlar'da benzer örneklerinin yapıldığı görülmektedir.²⁵

Sancaktar Mezarlığı'ndaki şahideler, kitabe hatlarının titizlikleriyle dikkat çekerler. Nitekim şahide yüzeyine tamamı sülüs hatla ve kabartma olarak sade, net ve düzgün bir şekilde istiflenen kitabeler çeşitli nedenlerle meydana gelen tahribatlar nedeniyle çok azı hariç rahat bir şekilde okunabilmektedir. Çoğu mezar taşının kalıpları, yazıları, serpuşları ve işçilikleri gibi

¹⁸ Çal, agm., s. 208-213.

¹⁹ Koçu, age., s. 132.

²⁰ Çal, agm., s. 208.

²¹ Koçu, age., s. 47.

²² Çal, age., s. 208.

²³ Sipahi Barış – Çetin Ayten, “1697-1910 Yılları Arasında Osmanlı Kültüründe Muhasebecilerin Mezar Taşlarının Karakteristik Özellikleri”, *Marmara Üniversitesi, İİBF, Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2010, Sayı 48.

²⁴ Çal, agm., s. 212.

²⁵ Çal, agm., s. 208-213; Berrin Yapar, *Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedeğaç, Dimetoka, İskeçe, Gümülçine, Selânik, Kavala, Yenice-Karasu)*, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Eski Yazı Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s. 145-146; Vicenza Grassi, “Trieste'deki ‘Osmanlı Mezarlığı’”, *Cimetieres Et Traditions Funeraires Dans Le Monde İslamique, İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri II*, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu, XXVI.Dizi-S.6, Ankara 1996, s. 205; Bedri Merutlu- Hasan Basri Öcalan, *Tarihi Bursa Mezar Taşları-1*, Bursa Hazireleri, Bursa 2011, s. 55; Yusuf Açıkgöz, *Anadoluhisarı Osmanlı Dönemi Mezar Taşları Kitabelerinin Dil İncelemesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 57; Erol Uğraşkan, *Kastamonu Ferhat Paşa ve Atabey Gazi Camileri'nin Hazirelerindeki Mezar Taşları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve San'atları Ana Bilim Dalı, Türk-İslam Sanatları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 110-111; Abdulhamit Tüfekçioğlu, *Edincik'te Türk Devri Mimarisi ve Mezar Taşları*, Bursa Edincik Belediyesi Kültür Yay., Bursa 2005, s. 169-190.

özelliklerinden aynı usta elinden çıkmış olduğunu söylemek mümkündür. 18. asrın sonlarından itibaren bilhassa İstanbul'da bazı mezar taşlarında hattatın imzasına yer verildiği görülür.²⁶ Ancak incelenen Sancaktar Mezarlığı güney cephesindeki mezar taşlarından hiçbirinde hattat imzasına rastlanmamıştır.

Kadınlara ait mezar taşlarında ayak taşı yüzeyleri sade ve düz iken, süslemeler baş taşlarında yoğunlaşmıştır. Süsleme olarak mezar taşı ön yüzeyine, kadınların doğrudan bir serpuş gibi saç üzerine oturttukları tepelik²⁷ üzerine dizdikleri altın ya da gümüş para ve ya gerdanlık motifi işlenmiştir. Bir örnekte ise başlığın alın kısmından aşağıya dökülen bir kâkül motifi görülür. Mezar taşı arka yüzeyinde ise yukarıdan aşağıya doğru sarkan uzunca bir saç örüğü motifi işlendiği görülür

19 ile 20. yüzyıl tarihli bu mezar taşlarının baş taşına işlenen kitabeler, sülüs hatla ve kabartma olarak işlenmiştir. Bazı mezar taşı yüzeylerinin çeşitli nedenlerle tahrip olması mezar taşı kitabelerinin okunmasını güçleştirmiştir. Bu nedenle kitabenin başta tarih kısmı olmak üzere bazı bölümleri kısmen okunamamıştır. Bunun yanı sıra mezar taşı yüzeyine kabartma olarak işlenmiş olan kitabelerin çoğu oldukça net ve okunaklı bir durumdadır.

H 1198 yılına tekabül eden ve Arap alfabesi ile yazılmış 1784 yılına ait 18 numaralı şahide Sancaktar Mezarlığı'nda ele alınan mezar taşlarının en eski olanıdır. En yeni mezar taşı ise Arap alfabesi ile yazılmış H 1362 tarihli 4 numaralı şahidedir. 7 tanesinin tarihi belli olmamakla beraber tarihleri belli olan taşlar arasında bir tanesi de 18. yüzyıla, 16 tanesi 19. yüzyıla, 5 tanesi 20. yüzyıla aittir.

Sancaktar Mezarlığı'nda görülen “burma sarıklı” başlıklar bu bölge dışında İstanbul, Bursa, Edirne, Diyarbakır, Yunanistan ve İtalya gibi bölgelerde daha ziyade 15-20. yüzyıllar arasında, “taşkın sarıklı” başlıklar İstanbul, Bursa, Edirne, Samsun, Kayseri, Tokat, Manisa, Trabzon ve Gümüşhane gibi bölgelerde daha ziyade 18-19. yüzyıllarda, “Mahmudi fes” türündeki başlıklar yine İstanbul, Bursa ve Edirne başta olmak üzere Trabzon, Samsun, Ordu, Kuşadası, Yunanistan ve Makedonya gibi bölgelerde daha çok 18-20. yüzyıllarda, “Hamidi fes” türündeki başlıklar ise aynı şekilde İstanbul, Bursa ve Edirne başta olmak üzere Erzurum, Kuşadası, Kastamonu, Ordu, Rize, Giresun, Safranbolu, İzmir, Manisa Adana, Sivas, Yunanistan ve Makedonya gibi bölgelerde 18-20. yüzyıllar arsında görülmüştür.²⁸

Mezar taşı kitabelerinden o devrin sosyal yapısıyla ilgili birtakım ipuçları elde etmek mümkündür. Burada ele alınan mezar taşlarında az olmakla beraber ağa, hacı ve bey tabiri kullanılmıştır. Bağlı olduğu aileyi belirtmek için de erkekler için zâde ve bin kelimeleri kullanılmıştır. Kadın mezar taşlarında ise ölen kadının mensup olduğu ailesini belirtmek için bint, kerimesi ya da halilesi tabirleri ile hatun tabiri kullanılmıştır. Kadınlara ait şahidelerde dikkat çeken hususlardan biri de incelenen toplam 13 adet kadın mezar taşında ölen kadının mensup olduğu ailesi bir erkeğe nispet edilirken 20 numaralı şahidede bir kadına nispet edilmiştir. Bu da ölen kişinin belki de erkek tarafından bir akrabasının olmadığını düşündürmektedir.

İncelenen toplam 29 adet şahide kitabesinin tamamında celi sülüs yazı çeşidi kullanılmış olup kitabe mezar taşı yüzeyine kabartma olarak baş taşına işlenmiştir. İncelediğimiz mezarların birkaçı hariç çoğunda ayaktaşı bulunmamaktadır. Var olan ayaktaşlarında da herhangi bir yazı veya süsleme unsuru bulunmamaktadır. Çoğunlukla ayak taşı olmak üzere, çoğu mezarın baş ya da ayak taşı buldukları yerden sökülerek ya başka bir mezara yerleştirilmiş ya da öyle yerde bırakılmıştır.

²⁶ Ahmet Sacit Açıkgözoğlu “Eyüp Sultan'da Ketebeli Mezar Taşları1, Tarihi ve Sanatıyla 1. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler, Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul 1998, s. 202.

²⁷ Fes ya da doğrudan saç üzerine oturtulan bir tür kadın başlığı. Koçu, *age.*, s. 227.

²⁸ Güzel, *agt.*, s. 85, 55-57, 199-207, 213-218.

Küçük bir alanı kapsayan güney cephesindeki mezar taşlarının ele alındığı Sancaktar Mezarlığı'na gereken hassasiyetin gösterilmesi ve buradaki mezar ve mezar taşlarının kaybolmasına müsaade edilmemesi, geçmişin canlı tanıkları derecesindeki bu tarihî varlıkların gelecek kuşaklara da bir ilham kaynağı olmasını kolaylaştıracaktır. Bu durum, her biri, içerisinde kültür, tarih ve sanat hazinesi barındıran bu kıymetli eserlerin bundan sonraki süreçlerde daha iyi muhafaza edilmesiyle mümkün olacaktır. Mezar taşlarının gereksiz olarak görülmemesi ve mutlaka kültürel bir miras olarak değerlendirilmesi gerekir. Osmanlı mezar ve mezar taşlarıyla ilgili kültürünün unutulmaması adına son yıllarda mezarlıkla ilgili yapılan düzenleme çalışmalarının buradaki mezar taşları için de yapılması gerekmektedir. Bu yapıldığı takdirde mezarlıklar ve mezarlar ziyaret edilmekten uzak alanlar olmaktan çıkacaktır.

Kaynakça

- Açıkgöz, N, *Harput ve Civarı Taş Süslemeciliği*, Elazığ 1992.
- Açıkgöz, Yusuf, *Anadoluhisarı Osmanlı Dönemi Mezar Taşları Kitabelerinin Dil İncelemesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- Açıkgözoğlu, Ahmet Sacit “Eyüp Sultan'da Ketebeli Mezar Taşları1, *Tarihi ve Sanatıyla 1. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler*, Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul 1998, s. 202-215.
- Çal, Halit, “İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar”, *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul 2000, s. 206-225.
- Dağlıoğlu, H. T, “İstanbul Mezar Taşları”, *Yeni Türk Mecmuası*, İstanbul 1935, Sayı 29.
- Grassi Vicenza, Trieste'deki “Osmanlı” Mezarlığı, *Cimetieres Et Traditions Funeraires Dans Le Monde İslamique, İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri II, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu, XXVI. Dizi-S.6*, Ankara 1996.
- Güzel, Emine, *Osmanlı Erkek Mezar Taşlarında Serpuş Biçimleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 2016.
- Haseki, M., *Plâstik Açından Türk Mezar Taşları*, İstanbul 1977.
- Karamağaralı, B., “Kültür Tarihimiz Bakımından Mezar Taşlarının Önemi ve İkonografisi”, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999.
- Karamağaralı, B., *Ahlât Mezartaşları*, Ankara 1992.
- Karaman, Hayrettin, “Ölüm, Ölü, Defin ve Merasimler”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996, Cilt I, s. 3-15.
- Koçu, Reşat Ekrem, *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yay., Ankara 1967.
- Laqueur, Hans-Peter *Hüve'l-Bâki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezartaşları*, Çeviren Selahattin Dilidüzgün, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.
- Mermutlu, Bedri - Öcalan Hasan Basri, *Tarihi Bursa Mezar Taşları-1*, Bursa Hazireleri, Bursa 2011.
- Naci, E., “Mezarlıklar” *Türk Yurdu*, Sayı 251, İstanbul 1965.
- Önder, M., “Mezarlıklar ve Mezar Taşlarımız” *Türk Yurdu*, İstanbul 1956, Sayı 243.

- Ragheb, Youssef, “İslam Hukukuna Göre Mezar Yapısı”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Ankara 1996: Türk Tarih Kurumu, Cilt I, s. 17-23.
- Sipahi, Barış – Çetin, Ayten, “1697-1910 Yılları Arasında Osmanlı Kültüründe Muhasebecilerin Mezar Taşlarının Karakteristik Özellikleri”, *Marmara Üniversitesi, İİBF, Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2010, Sayı 48.
- Tanyu, Hikmet, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1968.
- Tüfekçioğlu Abdulhamit, *Edincik'te Türk Devri Mimarisi ve Mezar Taşları*, Bursa Edincik Belediyesi Kültür Yay., Bursa 2005.
- Uğraşkan Erol, Kastamonu Ferhat Paşa ve Atabey Gazi Camilerinin Hazirelerindeki Mezar Taşları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve San'atları Ana Bilim Dalı, Türk-İslam San'atları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.
- Yaman, Bahattin, “Isparta Gülcü Mezarlığı Mezar Taşları”, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, Ankara 2007, Sayı 48, s. 169-201.
- Yaman, Bahattin, “Isparta-Karaağaç Mezarlığı'ndaki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta 2007, s. 71-89.
- Yapar, Berrin, Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedeoğlu, Dimetoka, İskeçe, Gümölcine, Selânik, Kavala, Yenice-Karasu), T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Eski Yazı Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- Yurttaş H, “Erzurum'daki Mezar Taşlarından ve Vakfiyelerden Birkaç Örnek”, *Ortaçag ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırma Sempozyumu Bildirileri*, Van 2000, Cilt IV.

Tablo: Mezar Taşlarının Genel Özellikleri

Mezar taşı no	İsim	Cinsiyet	Tarih	Ayaktaşı	Yazı	Hacı	Ağa	Bey/ Efendi	Hatun
1	Osman	Erkek	1877	Yok	Celi sülüs				
2	İbrahim Efendi	Erkek	1843	Var	Celi sülüs			Efendi	
3	Hüsnü zâde Halil	Erkek		Var	Celi sülüs				
4		Kadın	1933	Var	Celi sülüs				Hatun
5	Abdulkadir	Erkek	1874	Yok	Celi sülüs				
6	Ümmühan	Kadın	1903	Var	Celi sülüs				
7	Hacı hasan Bey	Erkek		Var	Celi sülüs	Hacı		Bey	
8	Muhammet	Erkek	1830		Celi sülüs				
9	Aişe	Kadın	1835	Yok	Celi sülüs				
10	Sultan	Kadın	1837	Yok	Celi sülüs				
11	Fatıma	Kadın	1866	Yok	Celi sülüs				
12	Fatıma	Kadın	1844	Var	Celi sülüs				
13	Bekir	Erkek		Yok	Celi sülüs				
14	Meryem Hatun	Kadın	1809	Yok	Celi sülüs				Hatun
15	Hacı Hasan	Erkek	1809	Yok	Celi sülüs	Hacı			
16	Hadıce	Kadın	1827	Yok	Celi sülüs				
17	Hasan	Erkek		Yok	Celi sülüs				
18	Fatıma	Kadın	1784	Yok	Celi sülüs				
19	Hadıce	Kadın	1876	Yok	Celi sülüs				
20	Fatıma	Kadın		Var	Celi sülüs				
21	Aişe	Kadın	1852	Yok	Celi sülüs				
22	Bereket Mustafa	Erkek	1862	Yok	Celi sülüs				
23	Salih zâde Süleyman Ağa	Erkek	1888	Yok	Celi sülüs		Ağa		
24	Muharrem	Erkek	1907	Yok	Celi sülüs				
25	Nâzire	Kadın	1919	Var	Celi sülüs				
26	Bekir Ağa	Erkek	1902	Yok	Celi sülüs		Ağa		
27	Hüseyin Bey	Erkek		Yok	Celi sülüs			Bey	
28	Hasan	Erkek	1892	Var	Celi sülüs				
29	Hüseyin	Erkek		Var	Celi sülüs				

Resimler

Resim 1: Sancaktar Mezarlığı ve son yıllarda mezarlık bünyesinde yapılan Büyükşehir Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü, Halı Saha ve Doğu Garajı

Resim 2: Sancaktar Mezarlığı'nda kırık bir mezar taşı ve sarıklı başlığı.

Resim 3: Son düzenlemelerle Sancaktar Mezarlığı güney cephe

Resim 4: Ele alınan mezar taşlarının yer aldığı Sancaktar Mezarlığı ve güney cephesi

Sancaktar Mezarlığı Mezar Taşları

Resim 5: 1 No'lu mezar taşı

Resim 6: 2 No'lu mezar taşı

Resim 7: 2 No'lu mezar taşı

Resim 8: 3 No'lu mezar taşı

Resim 9: 3 No'lu mezar taşı

Resim 10: 4 No'lu mezar taşı

Resim 11: 4 No'lu mezar taşı

Resim 12: 5 No'lu mezar taşı

Resim 13: 5 No'lu mezar taşı

Resim 14: 5 No'lu mezar taşı

Resim 15: 6 No'lu mezar taşı

Resim 16: 6 No'lu mezar taşı

Resim 17: 7 No'lu mezar taşı

Resim 18: 7 No'lu mezar taşı

Resim 19: 7 No'lu mezar taşı

Resim 20: 8 No'lu mezar taşı

Resim 21: 8 No'lu mezar taşı

Resim 22: 9 No'lu mezar taşı

Resim 23: 9 No'lu mezar taşı

Resim 24: 10 No'lu mezar taşı

Resim 25: 10 No'lu mezar taşı

Resim 26: 11 No'lu mezar taşı

Resim 27: 11 No'lu mezar taşı

Resim 28: 12 No'lu mezar taşı

Resim 29: 12 No'lu mezar taşı

Resim 30: 13 No'lu mezar taşı

Resim 31: 13 No'lu mezar taşı

Resim 32: 14 No'lu mezar taşı

Resim 33: 14 No'lu mezar taşı

Resim 34: 14 No'lu mezar taşı

Resim 35: 15 No'lu mezar taşı

Resim 36: 15 No'lu mezar taşı

Resim 37: 16 No'lu mezar taşı

Resim 38: 16 No'lu mezar taşı

Resim 39: 17 No'lu mezar taşı

Resim 40: 17 No'lu mezar taşı

Resim 41: 18 No'lu mezar taşı

Resim 42: 18 No'lu mezar taşı

Resim 43: 19 No'lu mezar taşı

Resim 44: 19 No'lu mezar taşı

Resim 45: 20 No'lu mezar taşı

Resim 46: 20 No'lu mezar taşı

Resim 47: 20 No'lu mezar taşı

Resim 48: 21 No'lu mezar taşı

Resim 49: 21 No'lu mezar taşı

Resim 50: 22 No'lu mezar taşı

Resim 51: 22 No'lu mezar taşı

Resim 52: 23 No'lu mezar taşı

Resim 53: 23 No'lu mezar taşı

Resim 54: 24 No'lu mezar taşı

Resim 55: 24 No'lu mezar taşı

Resim 56: 25 No'lu mezar taşı

Resim 57: 25 No'lu mezar taşı

Resim 58: 26 No'lu mezar taşı

Resim 59: 26 No'lu mezar taşı

Resim 60: 27 No'lu mezar taşı

Resim 61: 27 No'lu mezar taşı

Resim 62: 28 No'lu mezar taşı

Resim 63: 28 No'lu mezar taşı

Resim 64: 29 No'lu mezar taşı

Resim 65: 29 No'lu mezar taşı